

DOI 10.33930/ed.2019.5007.36(8-9)-5
УДК 372.011.31:792

ТЕАТРАЛЬНА ПЕДАГОГІКА У ПІДГОТОВЦІ ДО СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ - МАЙБУТНІХ АКТОРІВ

THEATRICAL PEDAGOGY IN PREPARATION FOR THE STAGE SKILLS OF FUTURE ACTORS STUDENTS

Л.В. Артемова

Актуальність теми дослідження. Демократичні перетворення в Україні принципово і поступально вносять зміни у сферу освіти і життєдіяльності підростаючих поколінь. Особливої гуманістичної трансформації потребує підготовка студентів творчих професій. У період здобуття професійних компетентностей у ЗВО майбутнім акторам необхідне педагогічне спрямування їх учбової діяльності, засноване на демократичних і гуманістичних засадах педагогіки співробітництва. Саме цей підхід сприятиме розкриттю й реалізації здібностей і талантів молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У підготовці студентів до сценічної майстерності нині використовуються чималі надбання вітчизняних і зарубіжних класичних і модерних театральних та кіно-шкіл (М. Кропивницький, В. Немирович-Данченко, О. Довженко, К. Станіславський), інноваційних технік хореографічного мистецтва (О. Коваленко, О. Мерлянова, О. Таранцева та інші).

Постановка проблеми. Театральна педагогіка, як творчий рівень педагогічної діяльності, містить чимало складових, які забезпечують високу результативність педагогічних зусиль викладача і творче успішне опанування студентами професійними компетенціями. Вважаю гідними дослідження стилі викладання педагога, які визначають ефективність будь-яких методів і технік навчання викладачем і учіння студентом.

Виклад основного матеріалу. У даному дослідженні розглянуто переваги і прорахунки основних 3-х

Urgency of the research. Democratic transformations in Ukraine are fundamentally and progressively making changes in the sphere of education and life of the younger generations. The training of students of creative professions needs a special humanistic transformation. During the period of acquiring professional competencies in higher educational institutions, future actors need a pedagogical direction of their educational activity, based on democratic and humanistic principles of pedagogy of cooperation. It is this approach that will contribute to the discovery and realization of the abilities and talents of young people.

Actual scientific researches and issues analysis. In the process of students preparing for stage skills, the considerable achievements of domestic and foreign classical and modern theater and film schools, innovative techniques of choreographic art are now used, such as M. Kropyvnytskyi, V. Nemirovych-Danchenko, O. Dovzhenko, K. Stanislavskyi, O. Kovalenko, O. Merlianova, O. Tarantseva and others.

Target setting. Theatrical pedagogy, as a creative level of the pedagogical activity, contains many components that ensure high effectiveness of pedagogical efforts of the teacher and creative successful mastery of professional competencies by students. I consider it worthy of researching the teaching style of the teacher, which determines the effectiveness of any methods and techniques of teaching by the teacher and teaching by the student.

The statement of basic materials. This study examines the advantages and disadvantages of the main 3 styles of

стилів викладання: авторитарного, демократичного, ліберального. Для з'ясування їх доцільності з точки зору студентів їм запропоновано обрати той стиль, який допомагає їм успішніше оволодіти професійними компетенціями сценічної майстерності. Оскільки демократичний стиль обрала переважна більшість студентів, то подальший перетворюючий експеримент проводився зусиллями викладачів переконаних у доцільності даного стилю, які звично дотримувалися його у роботі зі студентами. В центрі їх уваги й діяльності поставлені завдання: дотримуватися суб'єкт – суб'єктної взаємодії у навчанні студентів акторському і хореографічному мистецтву; застосовувати усі методи, технології, тренінги, дотримуючись вказаної взаємодії; для організації партнерських взаємин викладача зі студентами відповідно використовувати вербальні і не вербальні техніки театральної педагогіки, позитивні емоційні засоби виразності; усі тренувальні вправління проводити так яскраво, щоб студенти мали від них задоволення.

Висновки. В результаті дотримання викладачами демократичного стилю взаємодії зі студентами підвищився їх рівень ставлення до цього стилю. У контрольному експерименті виявилось лише декілька студентів – прихильників інших стилів взаємодії. Позитивно змінився і характер взаємодії студентів і викладачів: їх ділові стосунки стали менш формальними, не напруженими, емоційно забарвленими. З'явилося більше позитивних емоцій у спілкуванні, зацікавленої підтримки акторських досягнень, вболівання за успіх кожного студента.

Отже запровадження і постійне підтримання демократичного стилю взаємодії викладача зі студентами у процесі навчальної театральної діяльності підтвердило його позитивний вплив як на розвиток сценічної майстерності у студентів,

teaching: authoritarian, democratic, liberal. To find out their relevance from the students' point of view, they are asked to choose the style that helps them to more successfully master the professional competencies of stage skills. Since the democratic style was chosen by the vast of students majority, the further transformative experiment was carried out by the efforts of teachers convinced of the expediency of this style, who habitually adhered to it in working with students. The focus of their attention and activities are: to adhere to the subject - the subject interaction in teaching students acting and choreography; apply all methods, technologies, trainings, adhering to the specified interaction; to organize the teacher's partnership with students, respectively, to use verbal and non-verbal techniques of theater pedagogy, positive emotional means of expression; conduct all training exercises so brightly that students have fun with them.

Conclusion. As a result of teachers' adherence to a democratic style of interaction with students, their level of attitude to this style has increased. In the control experiment, only a few students appeared - supporters of other styles of interaction. The nature of the interaction between students and teachers has also changed positively: their business relations have become less formal, not tense, emotionally colored. There were more positive emotions in communication, interested in supporting acting achievements, cheering for the success of each student.

Thus, the introduction and constant maintenance of a democratic style of interaction between teachers and students in the process of educational theatrical activities confirmed its positive impact on the development of stage skills in students and the overall creative atmosphere in the student group.

так і на загальну творчу атмосферу у студентській групі.

Ключові слова: викладач, студент, театральна педагогіка, актор, сценічне мистецтво, творчість, хореографія, стиль взаємодії, авторитарний, демократичний, ліберальний, емоції, спілкування.

Keywords: teacher, student, theater pedagogy, actor, performing arts, creativity, choreography, style of interaction, authoritarian, democratic, liberal, emotions, communication.

Актуальність теми дослідження. Сучасна концепція гуманізації і демократизації освітнього процесу у ЗВО має складати основу педагогічної діяльності викладачів усіх навчальних дисциплін. Саме загальноприйнятний людський підхід до студентів забезпечить подвійний результат: по-перше, оптимізацію набування студентами професійних компетенцій, по-друге, виховання нової генерації фахівців, які мислять, відчувають, діють в особистому житті і професійній діяльності за сучасними підходами і вимогами глобального співробітництва і співіснування суспільства.

Повсякчасна демократична атмосфера навчально-виховного процесу, гуманістичні, партнерські взаємини між викладачем і студентами важливі для розкриття інтелектуального потенціалу у підготовці фахівців різних професій. Вказані фактори особливо значимі для виявлення творчих здібностей студентів, які готуються до творчих професій. Саме такий стиль взаємин допомагає викладачам уникнути примусу, а студентам – напружити, пробуджує виявлення і розкриття творчого потенціалу кожного майбутнього актора театру і кіно. Однак про вказані загальнолюдські демократичні підходи фактично не йдеться у практичній підготовці майбутніх митців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукових джерел виявив широкий діапазон питань, які досліджувалися з метою поліпшення якості і результативності викладацької діяльності у процесі різнобічної підготовки майбутніх акторів. Це перш за все авторські системи і методики розвитку акторського мистецтва вітчизняних і зарубіжних митців театру і кіно (М. Кропивницький, В. Немирович-Данченко, О. Довженко, К. Станіславський, В. Мейерхольд, А. Чехов та інші). Численні дослідження і авторські практичні постановки їх сучасних послідовників за вказаними класичними системами розширили діапазон творчих знахідок.

Постійно відбувається взаємозбагачення таких галузей як акторська і педагогічна діяльності, оскільки в їх основі чимало ідентичних закономірностей. Спільним у цих галузях є об'єкт їх діяльності: слухач – глядач. Відмінним є продукт – максимально образно і емоційно поданий зміст пізнавальної інформації актором і в основному раціонально й, на жаль, менш емоційно і образно поданий зміст навчальної інформації педагогом. З огляду на останнє у результаті низки досліджень виникла і почала розвиватися така галузь як театральна педагогіка. Її здобутки адаптовані у галузь – педагогічну майстерність, збагатили й розширили, зокрема, техніку і технологію учителя (А. Макаренко, І. Зязюн [6], Ш. Амонашвілі, В. Абрамян [1]), вихователя ЗДО (Л. Загородня і С. Тітаренко) [5]. Велись пошуки порівняння з театральною грою ігор дошкільників (Л. Артемова) [2]. В свою чергу дзеркально збагачувалася на основі психологічних і педагогічних закономірностей теорія і практика театральної-виконавської та викладацької діяльності (Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн, П. Якобсон, А. Алексюк,

В. Бондар, Л. Лук'янова, Л. Артемова та інші). Саме педагогічна діяльність викладача різних галузей акторського мистецтва потребує збагачення сучасними прогресивними педагогічними концепціями, відповідними теоретичними напрацюваннями й методичними знахідками.

Поряд з дотриманням основних дидактичних закономірностей у підготовці акторів залишилось чимало не врахованих особистих проблем актора, які виникають у процесі розкриття й становлення його індивідуальності, опанування технікою і технологією сценічної майстерності у співпраці з викладачами. Нез'ясованість таких проблем знижує можливості розкриття індивідуальності кожного студента у процесі його творчого зростання.

Постановка проблеми. У навчальних програмах для підготовки актора основна увага правомірно приділяється опрацюванню акторської майстерності шляхом різноманітних тренінгів за класичними і сучасними системами (О. Рудницька [11], Д. Козачковський [8], Е. Сараб'ян [12] та інші). Одним із аспектів розвитку акторської майстерності є опрацювання музичних і хореографічних умінь майбутнім актором (О. Голдрич [4], Сяо Чжан [13]). Поряд з цим з'являються і дослідження, які доводять прогресивну роль педагогічних способів у організації акторської і хореографічної діяльності студентів. Зокрема, О. Коваленко [7] визначає дидактичні основи музичної компетентності з хореографії у майбутніх фахівців; О. Мерлянова [10] веде пошук дистанційних методів і прийомів навчання у системі підготовки хореографів; О. Таранцева [14] використовує засоби українського народного танцю задля формування фахових умінь майбутніх учителів хореографії. Вказаний перелік не вичерпує усіх аспектів педагогічних впливів у процесі вдосконалення тілесного апарату майбутнього актора. Все ж не достатньо вивченими залишились психолого-педагогічні аспекти навчальної взаємодії між викладачем і студентом – майбутнім актором.

У навчальній роботі з людьми творчих спеціальностей важливо дотримуватися низки педагогічних умов, які допомагають створити невимушену і творчу атмосферу в процесі навчальних занять в цілому і під час тренінгів зокрема. Вважаю, такою провідною умовою суб'єкт–суб'єктну взаємодію між викладачем і студентом. В. Ягупов розглядає учня (студента) як “суб'єкта у процесі буття, де буття творить суб'єкта, а суб'єкт творить буття, змінюючи його і відповідно сам змінюючись як його суб'єкт” [15, с. 272-273]. Отже в діалектичній взаємодії у процесі навчально-пізнавальної мистецької діяльності студент стає суб'єктом тобто потенційно готовим до самоактуалізації, самовизначення, саморозвитку і самореалізації у акторській і хореографічній діяльності, змінюючи способи її презентації. А ставши суб'єктом цієї діяльності майбутній митець змінює дійсність і першочергово себе як індивідуальність і особистість. Задля таких змін необхідне оновлення змістового компоненту і його гуманітаризації, перебудови технології та її гуманізації і демократизації, зміни методики діяльності педагога та розширення у ній технології співробітництва, коригування навчально-пізнавальної акторської і хореографічної діяльності студентів як суб'єктів начального процесу.

Суб'єктність кожної особистості уже з дитинства давно прийнята в теорії і практиці демократичних країн Західної Європи (Н. Мельник, Л. Артемова та інші [9]). Психологічною основою суб'єкт – суб'єктної взаємодії вважаю теоретичну позицію І. Беха [3] сприйняття індивіда, особистості

такою як вона є, розуміння і прийняття її в усіх проявах. Розглянуті теоретичні демократичні й гуманістичні позиції склали концептуальну основу даного дослідження.

Виходячи з вищевикладеного визначена мета: опрацювати способи театральної педагогіки доцільні в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача зі студентами задля творчого опанування ними акторською майстерністю.

Завдання:

- з'ясувати пріоритетні стилі взаємодії викладача зі студентами шляхом їх виборів;

- розробити методiku театральної педагогіки, адекватну пріоритетному стилю навчальної взаємодії викладача зі студентами, обраному останніми.

Методи дослідження. На етапі пошукового експерименту застосовувався метод вибору студентами серед 3-х відомих їм стилів взаємодії викладачів зі студентами: авторитарного, демократичного, ліберального. На етапі перетворюючого експерименту використовувалась методика демократичного стилю взаємодії і спілкування зі студентами у процесі їх професійно зорієнтованих занять. На етапі підсумкового контрольного експерименту студентам запропоновано повторний вибір серед вказаних стилів взаємодії і спілкування з викладачем.

Виклад основного матеріалу. Першочерговим для налагодження викладачем суб'єкт-суб'єктної взаємодії зі студентами є його стиль викладання під час показу, пояснення, демонстрації певних елементів сценічної майстерності: рухів, дій, емоційного супроводу виконавських засобів акторського і танцювального мистецтва. Таку взаємодію забезпечує певний стиль або навпаки - не створює інший стиль взаємодії викладача зі студентами.

Розрізняють декілька стилів взаємодії. Розглянемо 3 основні стилі: авторитарний, демократичний, ліберальний, які найчастіше домінують у роботі викладачів зі студентами. Вважаю ці стилі вирішальними у передачі студентам акторських, хореографічних умінь і творчому оволодінні ними студентами мистецьких професій.

Нагадаємо, авторитарний стиль - це стиль диктату викладача. Він розглядає студента як пасивного і скрупульозного виконавця його вимог, класичних зразків, еталонів, шаблонів шляхом систематичних тренінгів. Під наглядом такого педагога практичні уміння мають бути доведені до автоматизму. Дочасно студент фактично не в праві проявити ініціативу, самостійність. А вихід на власну творчість йому обіцяють як далеке майбутнє.

Критично оцінюючи даний стиль взаємодії, виникає питання: чи з'явиться така омріяна творчість у виконавця, зарегламентованого у межах завчених дій і шаблонів поведінки? Чи доцільніше водночас створювати і митця, і виконавця?

З такими міркуваннями звертаюся до демократичного стилю. Цей стиль ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного студента - талановитого чи не особливого з першого погляду. Основою демократичного стилю є довіра до кожного студента, віра у його непересічність і індивідуальність, орієнтація і спрямування на саморозкриття, самоорганізацію, самоуправління як окремої особистості і члена творчого колективу. На мій погляд саме цей стиль і є принципово важливим для

виращування творчої особистості, митця будь якого спрямування.

А чи відповідатиме цим вимогам ліберальний стиль взаємодії викладача зі студентами? Адже для нього характерне не втручання, відсутність сталих вимог, не визначеність позиції педагога, самоплив забаганок не досвідчених і не вмілих студентів. Виникає питання: чи справляться необізнані студенти з наданою їм і неконтрольованою свободою самореалізації?

У практиці вузівського викладання з академічною групою працюють викладачі усіх описаних вище стилів. Тому студенти мають змогу практично познайомитися з кожним з цих стилів взаємодії, спробувати себе у навчанні й творчій роботі за кожним з них.

Щоб з'ясувати, як студенти здатні реалізуватися у роботі з викладачами різних стилів, їм запропоновано обрати стиль, який їм допомагає найкраще опанувати обрану професію актора і, зокрема, оволодіти важливими для цього хореографічними уміннями. Результати опитування 121 студента наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Вибір студентами стилю взаємодії викладача

Стилі взаємодії викладачів	Авторитарний	Демократичний	Ліберальний	Разом
Вибір студентів	23	86	12	121

Аналіз таблиці 1 виразно демонструє, що студенти обрали як пріоритетний стиль навчальної взаємодії викладача - демократичний стиль. Саме він поєднує достатню вимогливість викладача до студентів з розумінням їх індивідуальності, поваги до властивих кожному початківцю особливостей самовираження у відтворенні базових засобів виразності. Демократична взаємодія викладача сприяє розкриттю студента, допомагає зробити бажаними навіть складні й тривалі вправлення.

Студенти пояснюють свій вибір тим, що викладач демократичного стилю працює з кожним студентом зокрема, розуміючи його і знаючи його природні особливості. Кожен студент наводить приклади розмов з викладачем, які ілюструють їх взаєморозуміння, активність кожного під час обговорення завдання в цілому і окремих його складових. Вони відзначають зацікавленість викладача пропозиціями і власними знахідками кожного студента у виконанні акторських і хореографічних вправ, ініціативи під час створення певного образу, стилю поведінки персонажа. Студентам подобаються способи і форми спілкування з ними демократичного викладача, як старшого товариша, співпрацівника у пошуках природної виразності, способів зображення, творення образу театрального героя. Студенти відмічають позитивні способи впливу і підтримки їх зусиль викладачем: заохочення, поради, здивування творчими знахідками, підтримка їх і допомога у реалізації, радість за успішний результат, визнання досягнень. Водночас вони пишаються покладеною на них відповідальністю, намагаються її виправдати і самостійно докладають чимало зусиль для досягнення поставленої мети у розв'язанні творчого завдання. Все це спонукає студентів свідомо докладати зусиль, самостійно й наполегливо працювати, відшліфовуючи і творчо вдосконалюючи виконавські уміння. Вважаю, що цим не обмежується результат їх діяльності. Адже така самостійна, мистецька

діяльність, розвиваючи особистість в цілому, готує її до вирішення нових творчих завдань.

Деяким студентам потрібні, на їх думку, все ж посилені вимогливість викладача до точності й філігранного виконання деяких сценічних і хореографічних рухів, поз, виразів тощо. Саме тому вони обрали авторитарний стиль, як пріоритетний. Дехто з них вважає, що самі вони не спроможні мобілізувати себе на самостійну творчу діяльність. Вони сподіваються на повсякчасний контроль і підказки викладачів. Декому навіть подобається їх вимогливість висловлена у спокійній, врівноваженій формі. Інші потребують дозованої поетапної подачі й відпрацювання завдання. Вони не наважуються створювати власні варіанти дій, старанно дотримуючись окреслених викладачем меж і вимог у тренувальних вправах. Певний шаблонний результат досягається під постійним контролем викладача. Але залишені сам на сам із творчим завданням, вихованці авторитарного стилю виявляються безпорадними, нервують, поведуться невпевнено, тривожно, не відчувають відповідальності за виконання поставленого завдання.

І лише окремі студенти обрали викладачів з ліберальним стилем. Студентам здавалось, що саме ліберальний стиль (зовні схожий на демократичний) дозволить їм діяти творчо (за їх словами “на власний розсуд”). Вони висловлювали сподівання, якщо їм не заважатимуть, то найповніше реалізуються. При цьому майбутні актори особливо не дбали про вдосконалення власної техніки. Не втручання ж ліберального викладача не стимулювало і не спрямовувало активність студентів до роботи над помітними зі сторони погрішностями й недоліками. Завищена ж самооцінка студентів заважала їм адекватно оцінити власні здобутки й промахи. Відсутність у ліберального викладача чітко окресленої програми, завдань, визначених індивідуально для кожного зі студентів, неухважність до їх самостійної роботи і, в цілому байдужість до уповільнених темпів їх творчого зростання призводить до самопливу і некерованості роботою студентів. В результаті їх досягнення значно нижчі, ніж у тих, хто прагнув працювати з викладачами демократичного стилю.

Щоб глибше зрозуміти вибір студентів, важливо було також з'ясувати: чому вони не обрали викладачів з іншим стилем викладання?

Оскільки викладачів демократичного стилю все ж не обрала майже третина студентів, то важливо було з'ясувати причини таких вчинків. Пояснювали студенти свій вибір по-різному.

Деяких студентів, які переживали за хоча б незначне обмеження “власної творчості”, не влаштовувала щонайменша навчальна організація їх діяльності. Їх не заспокоювало навіть спокійне врівноважене спілкування таких викладачів, їх альтернативні пропозиції. Студенти побоювалися втратити “власне обличчя, неповторність, самобутність” і тому надавали перевагу викладачам з ліберальним стилем.

Інші студенти – навпаки вважали, що їм потрібна “тверда рука, чіткий дороговказ, постійний контроль, корекційні вказівки і подібне спрямування”. Саме такі студенти обрали авторитарних викладачів. Їх навіть не відлякував різкий, наказовий тон, тверді заборони, всезнаючі вказівки, беззаперечні пояснення, вимоги діяти точно за взірцем, безконечні вправляння тощо.

Студенти, які обрали викладачів з демократичним стилем взаємодії, не терпіли ні авторитарного тону, ні прискіпливих вимог авторитарних викладачів. Цих студентів не влаштовували їх умови “діяти строго за

моделями поведінки відповідно до характеру того чи іншого персонажу”, обмеження “власного самовираження, своєї інтерпретації зображуваного образу”, “точного копіювання засобів виразності у показі викладача”, його “вимогливий, безапеляційний тон” і подібні вчинки.

Відмову від вибору ліберальних викладачів вказані студенти пояснювали тим, що у їх присутності “самотужки мало чого навчишся”, “їм байдуже, що і як я роблю”, “вони лише спостерігачі, а не викладачі”, “вони усе схвалюють, мов би нічого не помічають”, “їм аби час ішов”, “вони нас не відрізняють одне від одного і т.д.

Отже ці пояснення студентами свого вибору яскраво доповнюють попередні і підтверджують їх усвідомлений вибір і орієнтацію на успішне опанування акторським мистецтвом.

Оскільки багаторічний досвід спілкування з викладачами ЗВО переконує, що досвідчений фахівець працює досить стабільно згідно власних можливостей і переконань, то сподіватися на зміни стилю викладання зрілих викладачів не доводиться. За моїм переконанням стиль викладання кожної людини визначається її особистими індивідуальними психологічними якостями і усталеними стереотипами. Тому подальші міркування і рекомендації здебільшого розраховані на молодих викладачів, початківців, вихованців періоду гуманістичних і демократичних перетворень у нашій країні. Хочеться їх переконати, що шукати й реалізувати оптимальний стиль роботи з дорослими людьми – студентами, які до того ще й опановують творчі професії, важливі для розкриття їх здібностей, талантів і крім того – для виховання сучасних гуманістів і демократів, які природно продовжуватимуть ці прогресивні перетворення.

За даними проведеного дослідження з’ясувалося, що для реалізації найбільш продуктивного стилю викладання – демократичного необхідна суб’єкт-суб’єктна взаємодія викладача зі студентом. Вона першочергово реалізувалася у спілкуванні з допомогою театральної педагогіки. Використано чимало образних, виразних способів спілкування під час застосування словесних методів. Основні з них віднесено до таких груп: вербальні і не вербальні.

Вербальними способами реалізовано, наприклад, такі методи впливу викладача на студента:

- пояснення дії, ситуації з емоціями переживань, характерного настрою сценічних персонажів;
- інтонаційно змінний словесний зразок звертання, темпопаузи для посилення вияву подиву, радості, здивування, суму, страху та інших емоцій;
- жвава евристична бесіда один на один або з групою студентів із заохоченням спільного пошуку оптимальних рішень з яскраво виразного створення образу, правдивої мізансцени, раціонального і оптимального просторового розміщення на сцені персонажів, учасників групового танцю.

За вимогами театральної педагогіки мова викладача була бездоганною за звуковою вимовою, граматичною будовою, інтонаціями, наголосами, темпом, тембром, емоційним забарвленням відповідно висловлюваному змісту. Адже мова викладача є еталоном, який, свідомо і підсвідомо наслідуючи, студенти оприлюднюють на сцені. Викладач, розповідаючи або обговорюючи зі студентами їх сценічну діяльність, своєю мовою старанно і не вимушено вчив їх інтонаційно виразно доречно говорити, бути зразковим у

акторському мистецтві.

Водночас зміст і інтонації мови викладача виражали партнерські стосунки зі студентами: спільні творчі пошуки і діяльність, партнерське співробітництво, обдуманий вибір оптимальних варіантів вирішення навчально-творчих проблем, заохочення до самобутнього самовдосконалення тощо. Саме товариський тон мовлення дозволяв викладачу проявити себе старшим досвідченішим порадиником, соратником, помічником готовим поділитися зі студентами набутим досвідом мистецької діяльності.

Способи невербального спілкування: міміка, пантоміма, жести, тактильний, візуальний контакт, праксеміка – дистанційне і просторове розташування стосовно партнера називають “мовою тіла”. Викладачі, демонструючи власні знахідки певного досвіду акторської чи хореографічної діяльності, використовували ці способи для вираження демократичної взаємодії співробітництва, доповнюючи або заміняючи мовлення, проявляючи позитивні емоції у партнерському спілкуванні: доброзичливість, увагу, взаєморозуміння, готовність допомогти, співробітничати, підтримку та ін.

Першочергово визначалась форма розміщення викладача стосовно студентів, щоб створити умови для невимушеної взаємодії. Індивідуальне спілкування відбувалося один проти одного з особистісною дистанцією у межах 1 – 1,5 м. У спілкуванні з невеликою групою (до 10 осіб) усі розміщувалися колом чи півколом з діаметром 1,5 – 2 м. Для дещо більшої групи діаметр кола допускався до 2,5 – 3 м. Між викладачем і студентами ніякі бар'єри (стіл, стілець, декорації тощо) не допускалися. Пози студентів і викладачів природні, вільні, не регламентовані, а жести виразні і зрозумілі.

Таке розміщення групи дозволяло виражати і зчитувати зоровим контактом міміку, пантоміму, емоції кожного учасника спілкування, шукати і знаходити взаєморозуміння очима, відповідаючи візуально, іноді без слів підтверджуючи чи спростовуючи сказане чи почуте.

У малій групі експресія, як виразник емоцій, ставала ближчою, зрозумілішою, красномовнішою. Вона разом з відповідно знайденими словами виражала захопленість і педагога, і його співрозмовників спільною творчою діяльністю, активно-позитивне ставлення усіх учасників творчої групи до справи, яка єднала їх, закоханість у конкретну творчу розробку, співпереживання з приводу її подальшого удосконалення і реалізації у кінцевому сценічному варіанті.

Розглянуті та інші техніки театральної педагогіки студенти, запозичивши у викладачів, у інших студентів надалі самостійно творчо вдосконалювали і розвивали у самостійному вправлянні, у тренінгах, використовували у зображенні типових чи характерних образів.

Висновки.

1. Професійна підготовка майбутніх акторів в умовах ЗВО потребує як спеціальних класичних і сучасних технік так і врахування психологічних і педагогічних закономірностей взаємодії викладача зі студентами у процесі спільної творчої діяльності. Особливо важливим для творчого зростання останніх виявився стиль взаємодії між цими суб'єктами навчального процесу.

2. Дослідження виявило чітко виражене вибіркоче ставлення студентів до викладачів різного стилю. У викладачів демократичного стилю висловили бажання вчитися 86 студентів, у викладачів авторитарного стилю - 23, у ліберальних - 12. Свій вибір студенти пояснювали особистими

якостями, завдяки яким першим - важливе партнерське співробітництво, другим – тверда рука, контроль і вимогливість, третім – свобода самореалізації. Ці твердження засвідчують свідомий вибір студентів

3. У подальшому дослідженні майже всі студенти переконалися у перевагах демократичного стилю взаємодії з викладачами, які вели групові вербальні і практичні заняття цим, властивим їм, стилем. Позитивні зрушення у фахових компетенціях студентів відбулися також завдяки програмі дослідження, за якою викладачі постійно використовували технології театральної педагогіки у вербальному і не вербальному груповому спілкуванні зі студентами під час навчальної взаємодії та тренінгових занять.

У перспективі подальші розвідки даного напрямку передбачають:

- вивчення розглянутої постановки проблеми щодо дійовості різних стилів взаємодії викладача зі студентами під час застосування театральної педагогіки у підготовці майбутніх акторів до не вербальних способів виразного творення різних театральних, хореографічних, кіно-образів;

- поглиблення психолого-педагогічної обізнаності майбутніх викладачів різних галузей акторського мистецтва у навчально-виховних і розвивальних можливостях театральної педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Абрамян, ВЦ 1996, Театральна педагогіка, Київ: *Либідь*, 224 с.
2. Артемова, ЛВ 2002, Театр і гра, Київ: *Томіріс*, 291 с.
3. Бех, ІД 2003, Виховання особистості, у 2-х кн., Кн. 2: *Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади*, Київ: *Либідь*, 280 с.
4. Голдріч, ОС 2006, Хореографія: посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю, Львів: *СПОЛОМ*, 176 с.
5. Загородня, ЛП & Титаренко СА 2010, Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу. Навчальний посібник, Суми: *Університетська книга*, 319, [1] с.
6. Зязюн, ІА & Сагач, ГМ 1997, Краса педагогічної дії, Київ: *Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу*, 302 с.
7. Коваленко, О 2021, 'Дидактичні основи музичної підготовки майбутніх фахівців з хореографії у вітчизняних ЗВО', *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, Вип. 1, с. 91 – 97.
8. Козачковський, Д 2017, Нотатки на сторінках ролей, п'єс і клаптиках паперу. Підручна книга для акторів і режисерів, упор. Козак Б, Львів: *Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка*, 96 с.
9. Melnyk, NI & Vertuhina, VM & Artemova, LV and other 2020, 'Progressiv Practices of Government Management in Preschool Teachers Professional Training in Western European Countries', *Universal Journal of Educational Research* 8 (10): 4591-4602. DOI: 10.13189/ujer.2020.08127. Available from: <<http://www.hrpub.org>>. [10 July 2021].
10. Мерлянова, О 2021, 'Роль дистанційного навчання в системі підготовки хореографів', *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, Вип. 1, с. 183 – 188.
11. Рудницька, ОП 2010, Мистецька освіта в Україні: теорія і практика, Суми: *СумДПУ ім. А. С. Макаренка*, 255 с.
12. Сараб'ян, Э & Полищук, В 2019, Большая книга актерского мастерства. Уникальное собрание тренингов по методикам величайших режиссеров. Станиславский, Меерхольд, Чехов, Товстоногов, Москва: *АСТ*, 300 с.
13. Сяо Чжан, 2021, 'Поняття професійної майстерності хореографів як системи', *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, Вип. 1, с. 107 – 112.

14. Таранцева, ОО 2002, *Формування фахових умінь майбутніх учителів хореографії засобами українського народного танцю*. Автореферат кандидата наук, Київ, 20 с.
15. Ягупов, ВВ 2002, *Педагогіка*. Навчальний посібник для студ. пед. спец. ВНЗ, Київ: Либідь, 560 с.

References:

1. Abramyan, VC 1996, *Teatralna pedagogika (Theatrical pedagogy)*, Kiyiv: *Libid*, 224 s.
2. Artemova, LV 2002, *Teatr i gra (Theater and game)*, Kiyiv: *Tomiris*, 291 s.
3. Beh, ID 2003, *Vihovannya osobistosti (Education of personality)*, u 2-h kn., Kn. 2: *Osobistisno oriyentovaniy pidhid: teoretiko-tehnologichni zasadi*, Kiyiv: *Libid*, 280 s.
4. Goldrich, OS 2006, *Horeografiya: posibnik z osnov horeografichnogo mistectva ta kompozitsiyi tancyu (Choreography: a guide to the basics of choreographic art and dance composition)*, Lviv: *SPOLOM*, 176 s.
5. Zagorodnya, LP & Titarenko SA 2010, *Pedagogichna majsternist vihovatelya doshkilnogo zakladu (Pedagogical skills of a preschool teacher)*. Navchalnij posibnik, Sumi: *Universitetska kniga*, 319, [1] s.
6. Zyazyun, IA & Sagach, GM 1997, *Krasa pedagogichnoyi diyi (The beauty of pedagogical action)*, Kiyiv: *Ukrayinsko-finskij institut menedzhmentu i biznesu*, 302 s.
7. Kovalenko, O 2021, 'Didaktichni osnovi muzichnoyi pidgotovki majbutnih fahivciv z horeografiyi u vitchiznyanih ZVO (Didactic bases of musical training of future specialists in choreography in domestic institutions of higher education)', *Zbirnik naukovih prac Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu*, Vip. 1, s. 91 – 97.
8. Kozachkovskij, D 2017, *Notatki na storinkah rolej, p'yes i klaptikah paperu ([Notes on the pages of roles, plays and scraps of paper])*. Pidruchna kniga dlya aktoriv i rezhiseriv, upor. Kozak B, Lviv: *Vid. centr LNU im. I. Franka*, 96 s.
9. Melnyk, NI & Vertuhina, VM & Artemova, LV and other 2020, 'Progressiv Practices of Government Management in Preschool Teachers Professional Training in Western European Countries', *Universal Journal of Educational Research* 8 (10): 4591-4602. DOI: 10.13189/ujer.2020.08127. Available from: <<http://www.hrpub.org>>. [10 July 2021].
10. Merlyanova, O 2021, 'Rol distancijnogo navchannya v sistemi pidgotovki horeografiv (The role of distance learning in the system of training choreographers)', *Zbirnik naukovih prac Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu*, Vip. 1, s. 183 – 188.
11. Rudnicka, OP 2010, *Mistecka osvita v Ukrayini: teoriya i praktika (Art education in Ukraine: theory and practice)*, Sumi: *SumDPU im. A. S. Makarenko*, 255 s.
12. Sarabyan, E & Polishuk, V 2019, *Bolshaya kniga akterskogo masterstva. Unikalnoe sobranie treningov po metodikam velichajshih rezhisserov. Stanislavskij, Meerhold, Chehov, Tovstonogov (A great book of acting. A unique collection of trainings on the methods of the greatest directors. Stanislavsky, Meerhold, Chekhov, Tovstonogov)*, Moskva: *AST*, 300 s.
13. Syao Chzhan, 2021, 'Ponyattya profesijnoyi majsternosti horeografiv yak sistemi (The concept of professional skills of choreographers as a system)', *Zbirnik naukovih prac Umanskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu*, Vip. 1, s. 107 – 112.
14. Taranceva, ОО 2002, *Formuvannya fahovih umin majbutnih uchiteliv horeografiyi zasobami ukrayinskogo narodnogo tancyu (Formation of professional skills of future teachers of choreography by means of Ukrainian folk dance)*. Avtoreferat kandidata nauk, Kiyiv, 20 s.
15. Yagupov, VV 2002, *Pedagogika (Pedagogy)*. Navchalnij posibnik dlya stud. ped. spec. VNZ, Kiyiv: *Libid*, 560 s.